

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Ваня Матанова, д.пс.н.

Ръководител на Магистърска програма по Клинична и консултативна
психология
СУ”Св. Кл. Охридски”

Относно:

Конкурс за заемане на длъжност “Професор”, обявен от МУ – Варна в област на висшето образование 3. **Социални, стопански и правни науки**, професионално направление 3.2. **Психология** и наименование на научната специалност **Медицинска психология**, за нуждите на Факултета по медицина, Катедра по психиатрия и медицинска психология и Първа психиатрична клиника към МБАЛ „Св. Марина” – ЕАД – Варна.

Конкурсът е обявен в Държавен вестник, бр. 36/16. 04. 2013 г.

На конкурса се явява единствен кандидат – доц. **Иванка Бончева Паунова**, дпс.

Доц. Бончева завършва СУ „Климент Охридски”, специалност философия и специализация психология през 1974 г. След дипломирането започва работа в катедрата по психиатрия и медицинска психология на тогавашния Медицински Факултет – Варна, най-напред като психолог, а от 1977г. – като научен сътрудник. Работи като клиничен психолог в базата на Първа психиатрична клиника на МБАЛ „Св. Марина” – Варна.

Доц. Бончева има призната специалност по медицинска психология и педагогическа рехабилитация от 1981 година и специализация като позитивен психотерапевт от 1997г. Майстор-треньор е по позитивна психотерапия от 2002 г., а европейски психотерапевт – от 2005г.

През 2004г. година тя защитава дисертационен труд за научно-образователната степен “Доктор”, а през 2006 г. е избрана за доцент.

Доц. Бончева е председател на УС на ДППБ от 1993г. Членува в БАП, WAPP и EAP. Член е на борда на WAPP от 2005-до 2007г. От 2007г. е член на специализираната комисия за специалност „Клинична психология” към Министерството на здравеопазването, а от 2011г. е член на редакционната колегия на International Journal of Positive Psychotherapy and Research.

В настоящия конкурс доц. Иванка Бончева се представя с общо 54 научни труда и един хабилитационен труд на тема “Психологична психотерапия. Психотерапевтична компетентност”.

Научните публикации на доц. Бончева могат да се разпределят както следва:

1. Монографии, учебници и учебни помагала – 5 броя и 1 учебник под печат (срок на издаване юли 2013); на монографията „20 години позитивна психотерапия в България. Наука, обучение, практика” и на учебника по медицинска психология доц. Бончева е редактор. В тях тя има 12 глави, 7 от които са самостоятелни.
2. Публикации в български списания и сборници – 28 броя.
3. Публикации в чуждестранни списания – 4 броя и 1 бр. под печат (срок за публикуване юли-октомври 2013г.); 2 от публикациите са в списание с импакт фактор 2,264.
4. Доклади, изнесени на наши конференции и конгреси – 18 броя.
5. Доклади, изнесени на конгреси в чужбина – 5 броя.

В научните трудове доц. Бончева е както следва :

- първи автор - 19 труда,
- втори автор - 29 труда,
- трети и последващ - 6 труда.

Научната продукция на доц. Бончева може да бъде категоризирана в няколко основни области:

- Психодиагностика в психосоматиката.
- Превенция на психичното здраве.
- Социално-психологическа практика.
- Психотерапевтични компетентности и практическа психотерапия.

В научните трудове, посветени на психодиагностиката, са разгледани различни аспекти на психосоматичните заболявания и соматоформните разстройства. Основният акцент на авторката е свързан с вътрешната динамика на болестта и отражението ѝ върху психичното и социално функциониране. Теоретичната рамка на тези изследвания се основава и гради на балансовия модел на Н. Песешкиан. Този модел се прилага и при изследването на болни с невропсихологични дефицити - мозъчна атрофия и съдова деменция. Получените данни и анализи категорично доказват необходимостта от психодиагностика на мозъчните дегенеративни процеси

и последвалата на тази основа по-висока ефективност на лечебния процес. Интересите в областта на невропсихологията са отразени и в статиите, посветени на мозъчната доминантност. Потвърдени са данни от множество невропсихологични изследвания за психичното и емоционално функциониране на леворъките, за техните психични особености и характеристики.

В областта на превенцията на психичното здраве доц. Бончева представя разработки, касаещи деца, юноши и възрастни хора. В монографията „Агресия в начална училищна възраст” и помагалото се разглежда психичния, поведенчески и социален феномен на агресията, като на базата на богат практически опит и примери се очертават вариантите за психологическа помощ и подкрепа, както на самите подрастващи, така и на възрастните, ангажирани с тяхното развитие и функциониране.

В голяма част от трудовете в областта на социално-психологичната практика личи философската ориентация на авторката. В социално-психологичен план тя разглежда професионалната идентичност на клиничния психолог и на психотерапевта, аспектите на международното сътрудничество и психологическата готовност за влизане в Европейския съюз. Съдържателно са разработени и внедрени в психотерапевтичната практика такива понятия като: позитум и салутогенеза. Самостоятелните глави и тези в съавторство в 2-те книги (общо 12 глави) са отражение на натрупания практически опит на доц. Бончева в областта на преподаването на медицинска психология и придобиването на психотерапевтична компетентност.

В областта на практическата психотерапия 3 от статиите и 2 от книгите отразяват психотерапевтичния опит на авторката, който е изключително богат и интересен, добре осмислен и отлично изложен.

Хабилитационният труд е потвърждение на това. Той представлява системен анализ на психотерапевтичния опит на авторката. Разработката следва 2 основни насоки, свързани с актуални моменти на българската реалност:

- особености в търсенето на психотерапевтична помощ;
- осмисляне и практическо овладяване на психотерапевтични компетентности. Основният интерес на доц. Бончева е свързан с психотерапевтичната квалификация както на лекари-психиатри, така и клинични психолози.

Първата основна част на хабилитационния труд представя теорията и практиката на позитивната и транскултурална психотерапия. Тук са определени същността и границата на психичното страдание на личността, която се сблъсква с житейски проблеми, водещи до дезадаптивна реакция, стигаща до психично разстройство, което покрива критериите на психична болест.

Детайлно е описана „емоционалната и рационална природа“ на психичния свят, тяхната динамика, съзнаваните и несъзнавани нива на преработка, защитните механизми на Аз-а и възможността за себеопознаване през терапевтичната техника на „социалното огледало“. Детайлно е описан концептът за „позитума“, като неразгърнат или блокиран потенциал, който може да бъде деблокиран през психотерапевтичното въздействие. Убедително доц. Бончева отстоява своята базова хуманистична позиция за „салутогенезата, като способност на човек да генерира здраве“.

Доц. Бончева представя значими анализи и структурирани концепти, отразяващи модерния холистичен модел на мислене и поведение в психотерапията. Много ценен за практиката е описаният в монографията петстепенен модел на терапевтично поведение в позитивната и транскултурална терапия, който е адаптиран и успешно прилаган у нас от екипа на доц. Бончева. С много разбиране и вещина са представени същността и критериите на психотерапевтичните умения. Анализирани и интерпретирани са преживяванията на клиента и психотерапевта, на специфичния език и на невербалното им поведение.

Специално внимание е отделено на емпатията, на безусловното приемане на клиента и конгруентността на професионалното поведение. С много примери са представени психологичната експлорация, осигуряваща информацията и създаваща психотерапевтичната връзка с клиента, както и базисните терапевтични компетентности, превръщащи обикновения разговор в психотерапевтично въздействие

В монографията на доц. Бончева има специална част за динамиката на усвояване и затвърждаване на терапевтичното поведение. В тази част е дискутирана значимостта и отговорността на психотерапевта в психотерапевтичната практика.

Монографията на доц. Иванка Бончева е отлично професионално четиво за всички, които специализират психотерапия.

Съвсем сполучливо авторът на монографията дефинира психотерапията като „...полето, в което страдащият с помощта на психотерапевта води своята вътрешна борба между потребностите на емоционалната и рационалната си природа, правейки възможно разумът, здравата логика, да позволи фиксираният емоционален проблем да се преработи до нов адаптивен модел. В този смисъл психотерапевтичната помощ е подкрепа за постигане на нужната личностова идентичност такава, каквато е нужна като предпоставка за жизнената кохерентност на индивида“ (стр. 33)

Книгата дава ясен отговор на въпроса какви личностови и професионални компетентности са нужни на всеки един психотерапевт. Съдържателно нямам никакви забележки относно хабилитационния труд на доц. Бончева.

Научната и професионална добросъвестност обаче ме задължават да оспоря заглавието на реабилитационния труд. Европейската Асоциация по психотерапия (ЕАР) разглежда психотерапията като самостоятелна професия, която се надгражда над академичното магистърско ниво, главно при хуманните науки. Според доц. Бончева е налице разширяване на дефиницията „психологичен психотерапевт“ с допълнението: „специалист, упражняващ „лечебна психотерапия“. Както правилно отбелязва доц. Бончева, „дейността на психотерапевти-лекари и психотерапевти-психолози се изравнява. По-големият брой кандидати за обучение в психотерапия се оказаха психолозите. Вероятно поради стила на академичното обучение и естеството на научната материя броят на лекари, социални работници, педагогически кадри е относително по-малък.“ Изводът обаче от това твърдение е неправомерен - „Това затвърди и у нас световната тенденция към обособяване и научно аргументиране на квалификацията “психологичен психотерапевт“. В никакъв случай не можем да говорим за световна тенденция. В немската и в руската специализирана литература плахо присъства това понятие, като категорично се приема, че психотерапевт има право да се нарича само обученият и сертифициран в методиката на определена психотерапевтична школа специалист – лекар, психолог, социален работник или педагог (съответно на законовата уредба в дадената държава). Това е допълнителна квалификация, която се надгражда над базово образование и предполага познаване на закономерностите в психичното и социално функциониране. И още- изисква познания за дълбинните процеси на психичната дейност, както и умения за психотерапевтично въздействие.

По своята същност всяка психотерапия е психологична дейност, свързана с познаването и ползването на закономерностите в психичното развитие. Психотерапията, както отбелязва авторката е „процес на интеракция между две или повече психологични същности - личности със свои специфични психологически особености“, която цели преработване на психологичен проблем, така че да се постигне до нова форма на адаптация.

Психотерапевтичната помощ е форма на усвояване на когнитивен и поведенчески опит, които безспорно са психични феномени. Нито образованието на лекаря, нито образованието на психолога сами по себе си са достатъчни за упражняване на психотерапия. Вярно е, че психотерапията се ражда в недра на медицината, поради което съдържа в своето име думата лечение. Психотерапевтите с базово образование по Психология направиха опит да заменят думата Психотерапия с психокорекция, но този термин не получи широко приемане и разпространение, поради внушението за правилност-неправилност на поведенческите модели. Беше направен опит да се въведе и понятието Психологическа терапия, който също се оказа ненужен и неуспешен Затова

пък психологическо консултиране бързо навлезе в теорията и клиничната практика.

Психотерапията е родово понятие, т.е. винаги принадлежи към някаква школа. Нецелесъобразно е видовото понятие да е свързано не със школата, а с базовото образование ва придобиващите компетентности, или със характера на използваните средства за въздействие. Да не говорим, че е налице тавтология, която звучи парадоксално. Психологическите основи на психотерапията са неоспорими, и обектът и средствата за въздействие са психологически феномени-използвайки психологически средства ние целим определени психични промени, водещи до адаптивност.

В своя хабилитационен труд доц. Бончева цитира В.А. Farber и сътр. (2005) и Н.Ј. Freyberger (2006) – „научно обоснованата **психологична психотерапия** провежда своята специализирана помощ като :

- Съпровождаща медицинските мерки за справяне с болестта - подготовка на пациенти за оперативно лечение; кризисна интервенция при пациенти и техни роднини; подготовка на болния за „живот с болестта“
- Подпомагане на протичането и рехабилитацията при органични болестни състояния – психосоматични болести като хипертония, язва, колит, гастрит, захарен диабет, астма и др.; при продължителни болестни състояния с водещ болков синдром, неврологични смущения или болестна проблематика в храненето и съня
- Психодинамична преработка на психологичните корени на функционалните, невротични и соматоформни разстройства
- Помощ за самопомощ за справяне с житейски ситуации на дезадаптация, без наличие на болест.” Нима, ако в началото на цитата махнем думата психологическа и оставим само психотерапия нещо ще се наложи да променим?

В заключение на този коментар бих искала да кажа, че в самото изложение на хабилитационния труд по-често се използва психотерапия, отколкото психологична психотерапия. Аз лично винаги ще препоръчвам тази книга на начинаещите и обучаващите се психотерапевти - написана е изключително компетентно, живо и увлекателно, с много професионална и личностна ангажираност, на отличен стил и език.

Обобщен и научно обоснован е практическия опит на авторката, систематизиран на основата на данни от психотерапия на стотици пациенти и на стотици супервизии.

Към значимостта на научните публикации на доц. Бончева следва да се добави изключителната ѝ ангажираност в израстване на младите кадри в областта на клиничната психология и психотерапия. Зад гърба си доц. Бончева има изработени и прилагани в учебната практика 10 учебни програми в областта на медицинската психология за студенти по медицина и дентална медицина, обща, приложна и детска психология, както и

психологията на управлението за специалисти по обществено здравеопазване.

Под нейно ръководство са защитени 7 дисертации по медицинска психология, придобили са специалност по клинична психология 15 специалисти, както и множество позитивни психотерапевти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Доц. Иванка Бончева е утвърден специалист по клинична психология и психотерапия, с 38-годишен стаж в психиатричната практика и в преподаването на медицинска психология. Цялостната научна, преподавателска и практическа дейност на доц. Бончева, както и нейните личностови качества, ми дават основание да препоръчам на почетаемото жури да присъди на доц. Иванка Бончева, д.пс., академичната длъжност „професор“.

София, 03.07.2013 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

/Проф. Ваня Матанова, д.пс.н./

